

Stauning august 1997

O M V E N D E L S E O G B O D

Omvendelse betyder i Bibelen at vende tilbage til det der er blevet forladt, dvs. at angre den stilling til verden og til Gud man indtager nu, og vende tilbage til det gudsforhold mennesket blev skabt til at have. Gud har krav på det hele menneske, og når mennesket har siddet dette krav overhørigt er hjertets fuldstændige omvendelse den eneste redning.

Det menneske, som er skabt i Guds billede, skabt til at leve i barnekår hos sin himmelske fader, vil ikke nøjes med at være barn, det vil ikke nøjes med at modtage livet som en daglig gave af Guds hånd og derved have Guds lov som sin grænse, den grænse som inkarneres i træet til kundskab om godt og ondt.

Af den faldne engel, der blev kastet ud af himmelen fordi den ikke ville være skabning men også selv være skaber, bliver mennesket bildt ind, at det at være i barneforhold til Gud er at nøjes, at Guds grænse er en begrænsning for mennesket, og derfor vender det sig bort fra Gud og om til det trælbundne liv under denne verdens magter. Mennesket vender sig bort fra sin gudbilledlighed, og bliver derfor underlagt den samme forgængelighed og død som resten af den skabte verden. Men som den kærlige og omsorgsfulde fader ønsker Gud at mennesket atter skal omvende sig. Og Guds middel til at drive det til omvendelse er bestandig at holde det op mod dets eksistens grænse, således som det sker ved at det hvert øjeblik livet igennem bliver konfronteret med sin rolle som skabning.

At leve i det skabte univers er at leve som et forgængeligt væsen i en forgængelig verden, og den stadig mere direkte konfrontation med døden som i første Mosebog bl.a. manifesterer sig i menneskets kortere og kortere levealder, er ét stort udtryk for Guds uendelige miskundhed. Igen og igen præsenterer Gud mennesket for dets begrænsning og giver det derved mulighed for at omvende sig ved at bekende sig selv som skabning og Gud som den almægtige skaber. Men tværtimod at gøre bod, dvs. at angre sin synd og omvende sig, får mødet med dets grænse kun mennesket til at forstærke oprøret mod Gud og vandre længere og længere ind i mørket og døden i forsøget på at undslippe sin dødelighed. Mennesket gifter sig med guderne for at få halvgudeskikkelse, og mennesket forsøger ved forenede kræfter selv at komme op og skue den himmelske virkelighed, og nødsager derved Gud til først at sende syndfloden over verden og dernæst til at så splid mellem folkeslagene for derved holde mennesket beskæftiget i al fremtid.

Således får mennesket sat snævrere og snævrere grænser omkring sig, og verden åbenbarer sig, i sin forgængelighed, stadig klarere som ét stort tegn der, ved at pege hen på hele skabningens såvel daglige som fremtidige tilintetgørelse, viser mennesket hen til Gud som den der ikke er skabt men som skaber, den som ikke tilintetgøres men som *ér*.

Det er skriftens store og aldeles uforklarlige mysterium, at skaberen, der er blevet forrådt af sin skabning, alligevel elsker denne skabning, og fortsat ønsker at stå i faderforhold til den. Som den der af egen kraft skaber og definerer kærligheden og giver den fylde, elsker Gud sin skabning og ønsker at drage det faldne hjem til sig, og til det formål udvælger Han af alle jordens folkeslag et enkelt til at være sit eget folk, i hvilket alle jordens folkeslag skal velsignes. Den uværdige synder, Abraham, som i Ægypten fremstår som en ynkværdig og bange løgner, der for at redde sit eget skind

prostituerer sin hustru, udvælger Gud som folkets stamfader. Med ham og hans afkom stifter Gud en evig pagt, og for fra starten at gøre det tydeligt, at pagten hverken kan forstås som en forlængelse af menneskets forhold til verden, eller som en forlængelse af den skabelseslov mennesket lever under, men at det udvalgte folks vandring i verden tværtimod, når den sker i stadig omvendelse, vil være en vandring der -om nødvendigt- er en overskridelse af de grænser Gud har sat for mennesket i den faldne verden, befaler Gud Abraham at vedkende sig pagten ved at vende sig bort fra hjertets gudgivne lov og ofre sin egen søn på Morijs bjerg.

Ved at blive udvalgt som Guds eget folk der skal leve i stadig omvendelse, bliver Abrahams afkom også frafaldets folk der ikke omvender sig, og som Gud derfor, som et tegn for alle folkeslagene, lader sin miskundhed stråle over ved at tugte det til omvendelse, og ved at tilgive det når det omvender sig. Det folk som intet er, og som intet fortjener, det ophøjer Gud til sit særligt elskede og udvalgte. Den Moses som ikke har sproget i sin magt, udvælger Gud til at være sit talerør i verden, det folk som ingen øvrighed, ingen lov og intet land har, udvælger Gud som det folk han helt ufortjent skænker øvrighed, lov og fædreland, og han fører folket ud i ørkenen, hvor intet menneske kan overleve ved egen kraft, men kun ved at høste hvor det ikke selv, men Gud, har sået. Og han giver folket loven til at stå dets midte, en tronstol hvor Herren selv sidder og viser sin nåde mod det frafaldne folk når det omvender sig.

Loven er på forhånd, fra skabelsen af, skrevet i menneskenes hjerter, således at også ethvert hedningefolk kender loven i sin samvittighed, og ingen undskyldning har for ikke at omvende sig, men med loven og nådestolen i folkets midte viser Gud sin særlige nåde mod Israel, ved bogstavelig talt at hugge *sin* vilje og menneskets eneste frelsesvej ud i sten, og derved give folket mulighed for daglig omvendelse og frelse i lovens overholdelse. Han giver folket grænser inden for hvilke det skal leve, og netop ved at anerkende grænserne også anerkende Gud som det eneste der er uden for disse grænser, og derved som verdens Skaber og Herre, og som den der alene kan give folket liv og opretholde det. Moses indkredser folket med love for ikke at levne menneskenes fornuft den mindste plads til selv at udvælge sig fromme gerninger. Gud hverken kan eller vil finde sig i, at de der tilhører ham foretager sig nogetsomhelst han ikke har befaleet, det være sig så godt som det være vil, thi lydighed mod Guds befaling er det der gør alle gerninger ædle og gode. Der findes kun én mulighed for at folket kan bestå som folk, nemlig ved daglig omvendelse til loven, dvs. ved livet igennem at gøre sin pligt, uden at tænke på hvilke frugter man skal høste for udførelsen af sin pligt. Hvis mennesket ønsker at misbruge Guds nåde til at gemme mannaen til dagen efter, får den en hæsleg stank¹, thi kun ved hvert øjeblik i omvendelse at modtage eksistensen som Guds gave, kan folket bestå.

Men netop ved at være det folk der har Gud i sin midte, bliver Israel også det folk hvor Djævelen fortsat gør mest modstand, hvor frafaldet åbenbares tydeligst, og hvor Gud må vise sin kærlighed som den vrede der med nød og stadige undergangstrusler viser folket syndens frugt, og derved atter viser det hen til pagtens ark med lovens tavler og nådestolen som den eneste redning.

Forbandelsen er nådens ansigt blandt syndere, og udgår derfor fra den selvsamme tronstol hvorfra miskundheden stråler. Den er nådens tegn for de frafaldne, et råb til omvendelse. Efter at have givet sit udvalgte folk lovens tavler og pagtens ark lyser Herren ved Moses afskedstale sin velsignelse over folket:

Og det skal ske, dersom du hører herren din Guds røst, så du tager vare på at holde alle hans bud som jeg byder dig i dag, da skal herren din Gud sætte dig højest blandt alle folkene.[...] Velsignet skal du være i din indgang og velsignet skal du være i din udgang.[...]

---

¹ 2 Mos 16,20

Men det skal ske, dersom du ikke hører herren din Guds røst, så du tager vare på at holde alle hans bud og hans love som jeg byder dig i dag.[...] Forbandet skal du være i din indgang og forbandet skal du være i din udgang.[...]

Fordi du ikke tjente herren din Gud med glæde og hjertens lyst, endog du havde overflod på alt, så skal du tjene dine fjender, som herren skal sende imod dig, i hunger og i tørst og i nøgenhed og i mangel på alt.[...]

Og det skal ske, når alle disse ting kommer over dig, velsignelsen og forbandelsen, som jeg har forelagt dig, og du igen tager det til hjerte [...] og du omvender dig til herren din Gud og hører hans røst [...] da skal herren din Gud gøre ende på dit fangeskab og forbarne sig over dig. Og Herren din Gud skal omskære dit hjerte og dit afkoms hjerte, så du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl, for at du må leve.²

Og det går naturligvis som Gud sagde da han gav loven. Når folket lever i daglig omvendelse, giver Gud det fremgang og lykke, men præcis som vi hørte, så fører fremgangen og lykken til at folket bliver hoffærdigt og overmodigt, dyrker sig selv og skabningen i stedet for skaberen, og derved nedkalder Guds forbandelse og straf over sig.

Som altid bruger Gud imidlertid i sidste ende Satans gerninger til at gennemføre sin egen frelsesplan, og netop gennem frafaldet vises lovens egentlige formål i den faldne verden, nemlig at åbenbare synden. Derfor er Moses, som Paulus skriver, syndens embedsmand og hans embede dødens embede, men et godt og nødvendigt syndens og dødens embede, thi uden loven er menneskets fornuft så blind at den ikke ser synden, og derfor ikke drives til omvendelse. Synden åbenbares ved loven og derved åbenbares nådestolen også først ved loven.

Loven åbenbarer folkets absolutte syndighed og åbenbarer derved, hvor Guds ånd er i hjertet, at forsoningen kun kan ske ved Guds suveræne handling. Også folkets tilintetgørelse kan være udtryk for Guds fornyede udvælgelse, således som det gamle testaments profeter forkynder med større og større kraft, og derved ikke længere kun lader omvendelsen pege bagud mod Abraham og Moses, men også fremad mod den endelige forsoning som skal ske i tidens fylde. I den forstand er evangeliet fuldt og helt åbenbart i Det gamle Testamente. Abraham, Moses, David og profeterne er, i deres omvendelsesforkyndelse, lige så kristusbekendende som Peter og Paulus, ved i forjættelsen at have forjættelsens opfyldelse som troens genstand.

Hvor Kristus kommer der ophører loven, ikke således at man ikke skal opfylde den, men ved at den i troen ikke længere er dødens brod, thi synden er sonet i Kristus, og det menneske, der i troen ikke længere selv lever, men, ved at høre Guds ord, har Kristus levende i sig, hader ikke længere loven. Erkendelsen af vor ondskab og afmagt ved hjælp af loven vedbliver ikke at forfærde os når vi lever i Kristus, thi Gud har i Jesus Kristus opfyldt loven og overvundet døden. Loven er allerede opfyldt, omvendelsen har allerede fundet sted, ikke ved vore evner, men ved Guds nåde da han omvendte os på Golgata.

På Sinai bjerg kunne Israels folk ikke udholde Moses åsyn, thi det var et syndens og dødens åsyn³, men da 3 af disciplene på Tabors bjerg så Moses⁴, da forfærdedes de ikke, thi hvor Kristus er, der forfærder loven ikke. Den der hører Guds ord, han modtager loven som en dom, og i den derved frembragte daglige omvendelse til troen på Jesus Kristus kan han se den uden noget slør, thi han véd, at Jesus allerede har ladet sig knuse under loven og derved stedfortrædende gennemført vor opfyldelse af lovens krav, således at han i troen på Jesus Kristus også selv opfylder loven. Kun i, med og ved troen på Jesus Kristus lever mennesket i den sande omvendelse, og i troen på

---

² 5 Mos 29-30

³ 2 Kor 3

⁴ Mattæus 17

Kristus forstås loven derfor først endelig i sin fulde strengthed. Fordi den kristne ser Moses ansigt utilsløret, ser han også menneskets syndighed og omvendelseskravet utilsløret.

For den der lader loven dræbe det kødelige menneske, for ham er lovens dom ikke en forbandelse men en salig gave, thi ved lovens dom opstår det åndelige menneske, og omvendelse til loven i sin fulde strengthed bliver derved identisk med omvendelsen til den ufortjente nåde i Jesus Kristus. Død og opstandelse i én handling, således at det at forkynde den utilslørede lov er at forkynde nåden, og at forkynde nåden er at forkynde den utilslørede lov. Kun i bekendelsen til Jesus Kristus forstås såvel den sande betydning af, at pagtens ark på én gang indeholder lovens tavler og nådestolen som den dybe sandhed i dåbens strenge tale om den gamle Adam der skal slås ihjel for at den nye Adam kan fødes, thi i dåben forkyndes loven i sin fulde strengthed og nåden i sin fulde miskundhed.

Et kristent liv er følgelig en daglig dåb. Den gamle Adam må hver dag af loven slås fuldstændigt ihjel for at den nye Adam kan opstå, og hvor dette ikke sker i daglig omvendelse, der virker dåben kun til at ophidse Satan og sænke mennesket endnu dybere ned i synden. Men hvor dåben virker, dér bærer den også frugt, den bærer frugt som den daglige lytten til Guds ord, hvorved man gør bod og vender tilbage til dåben.

I omvendelsen er det altid for den frafaldne muligt at angre sin synd og vende tilbage til nåden. Det er dette budskab kirken er sat til at forkynde for sig selv og for alle folkeslagene indtil verdens ende. Det skal forkyndes, at folkeslagene nu lever i udlændigheden, i Djævelens, syndens og dødens rige, og at deres eneste redning er at vende sig bort fra denne verden og mod deres sande fædreland i himlene.

Men så sandt som denne forkyndelse kun kan gribes af troen ved Helligånden, vil den i denne verdens øjne ikke fremstå som det faderlige råb om at komme hjem til fædrelandet, den vil tværtimod fremstå som et forræderi, og derved forhærde Faraos hjerte. For den der ikke har ånden, kan den kristne omvendelsesforkyndelse kun lyde som en dom, som en rablende fanatisk dom der slår ihjel uden at give liv. Der hvor ånden ikke er, kan det livsbekræftende ord kun høres som det livsfornægtende. Derfor kan en sand kristen kirke altid kendes på graden af strengthed i dens omvendelsesforkyndelse, graden af strengthed i dens dom over verden og det kødelige menneske, og derved også på graden af den modstand den møder fra denne verdens fyrste. Og den kirke der lever i harmoni med verden, som en velsmurt serviceinstitution, den må allerede derved mistænkes for at være Djævelens kirke.

For det kødelige menneske må dåbens omvendelsesforkyndelse nødvendigvis lyde som den værst tænkelige domsforkyndelse, og hvor ånden ikke allerede er i hjerterne, der vil dåben kun opflamme verden til et rasende had til kristendommen. Verden vil, som dæmonerne, råbe til Jesus: "Lad mig i fred, du højeste Guds søn! Jeg besværges dig ved Gud, at du ikke piner mig."⁵

Hvor Kristus kommer, dér ligger Djævelen i sine sidste dødsramper, suverænt illustreret i Dantes Guddommelige Komædie hvor Djævelen sidder i centrum af jordkloden fastfrossen i en isblok, græder pinefulde blodtårer med sine tre sæt øjne og basker hysterisk med sine 6 vinger.⁶ Jo mere han basker jo mere fryser isblokken, jo mere lider og græder han og jo kraftigere basker han med vingerne. Som enhver der er trængt op i en krog og venter på det sidste dødsstød, er Djævelen allermest farlig netop i dødsstunden. Han går rundt som en såret brølende løve og leder efter nogle han kan opsluge⁷, og den kristne menighed, som ved Guds fornyede udvælgelse i dåben til døden er blevet hans nye pagtsfolk, der skal lyse for alle folkeslagene, vil derfor også, i endnu højere grad end den gamle pagts folk, blive udsat for Fristerens lumske anslag.

---

⁵ Markus 5,7

⁶ Inferno 34. sang. Også Satan er naturligvis treenig.

⁷ 1. Petersbrev 5

Også i sine sidste desperate handlinger er Djævelen visere end alle menneskelige filosoffer tilsammen, og derfor angriber han først og fremmest de anstændige mennesker på deres anstændighed. Djævelen angriber Gud ved hjælp af Guds egne bud, først og fremmest det vigtigste af alle menneskebud, det bud i hvilket alle andre menneskelige bud er indeholdt, og som er indskrevet i alle menneskehjerner, budet som i moseloven lyder:

Du skal ære din fader og din moder.

Ethvert anstændigt folkeslag har dette bud om lydighed mod forældre, slægt, øvrighed, folk, historie og sprog stående sin midte, thi det er -for menneskenes fornuft- ved dette bud, at en slægt består som slægt og et folk består som folk. Derfor er der også knyttet en hellig, og for menneskeforstanden selvindlysende, forjættelse til dette bud: Du skal ære din fader og din moder, for at du må leve længe i det land hvor du bor. Kun det folk, der sætter dette bud over alle andre menneskebud og derved er jorden tro, kan bestå. Hvor fader og moder ikke æres, der forsvinder også respekten for øvrigheden, historien, folket og folkets guder, således at dette folk nødvendigvis må gå til grunde, og forsvinde fra historiens bog.

Når faderens autoritet brister, så skal øvrigheden træde i stedet, men når også øvrigheden forsvinder, så træder Djævelen i stedet, således som det hedder i ordsproget: Hvad fader og moder ikke tugter, det tugter Djævelen.

Når Alfredos fader i La Traviata formaner Alfredo til at komme hjem, så gør han det også for at frelse Alfredo fra Helvedes pine, ligesom bøddelen, når han svinger øksen over den dødsdømtes hoved, ifølge Luther udfører en sand næstekærlig gerning, ved med øksen at formane, såvel den dødsdømte som andre der overvejer at gå i forbryderens spor, til omvendelse.

Forældre og enhver anden øvrighed er Guds stedfortrædere på jorden, og budet gælder naturligvis begge veje. Børn og undersætter skal ære forældre, øvrighed og fædreland, ikke på grund af disses kvaliteter, men fordi de er Guds stedfortrædere, og på same måde skal forældre og øvrighed være deres ansvar bevidst, og med tugt, revselse og opmuntring opdrage deres underordnede til overholdelse af det fjerde bud. I den daglige omvendelse til dette bud er man jorden tro og elsker sin næste, således som det kræves i enhver religion der ikke er komplet fordærvet, den være sig jødisk, kristen eller hedensk.

Det land som ikke længere overholder dette bud, det forråder sig selv og sine forfædre, og må derfor, efter denne verdens lov, nødvendigvis forsvinde fra jordens overflade, således som Bibelen fortæller at Israels folk ville have gjort det utallige gange, hvis ikke Gud, på trods af al menneskelig fornuft og al jordisk lov, havde åbenbaret sin miskundhed over det, og således som også det danske folk, i sit fuldstændige forræderi mod det fjerde bud, også forlængst skulle være forsvundet fra jordens overflade hvis det alene var de gudgivne jordiske lovmæssigheder der styrede vor skæbne.

Men det er det ikke, thi hvis det forholdt sig således, så ville Gud ikke være verdens Herre, så ville han være identisk med denne verden og denne verdens lov, så ville han være identisk med Moseloven, med Sakserspejlet eller med Jyske Lov, og menneskets frelse ville være lig med den kødelige lovs overholdelse. Ja, så ville Gud ikke være Gud men blot en forlængelse af vi menneskers mest ædle tanker og gerninger.

Men det er Gud ikke, loven første brug blev ikke givet for at frelse os mennesker, den blev givet for at holde synden i ave for den faldne slægt, og hvor den gøres til andet end dette, bliver den djævelens redskab som fører til død og fortabelse. Over for denne afgudsdyrkelse, må der nødvendigvis siges det, for ethvert anstændigt menneske, mest forfærdelige der nogensinde er blevet talt på jorden:

Hvis nogen kommer til mig og ikke hader sin fader og moder og hustru og børn og brødre og søstre, ja endog sit eget liv, kan han ikke være min discipel.⁸

Intet anstændigt menneske, det være sig en kristen eller en hedning, kan høre disse ord uden at væmmes i sit indre, og derfor vil omvendelse i ægte radikal forstand, dvs. omvendelse til den Gud der ikke er en forlængelse af vore egne tanker, men som er den sande levende og personlige Gud, der har hele verden i sin hånd og uden hvis vilje ikke en spurv falder til jorden, den Gud der kræver, at Abraham skal ofre sin egen søn, eller den Gud, der, ved Profeten Jeremias kræver af folket, at det skal sige ja til sin egen undergang, nødvendigvis fremstå som det værst tænkelige forræderi. Og jo mere retskaffent og ædelt et menneske er, jo mere må han være opsat på at bekæmpe forræderiet.

At vende sig til Kristus måtte for jøderne nødvendigvis fremstå som et nationalt og religiøst forræderi, og derfor måtte de forfølge eller omfortolke såvel Moses som profeterne lige frem til Johannes døberen, og endnu mere måtte de forfølge Jesu apostle, så sandt som det naturligtvis altid er menneskets lovmæssige pligt, at forfølge dem, der truer folk og fædreland.

Således også for den retskafne og ædle Saulus. Han havde viet sit liv til forsvar for folk og fædreland, han levede, ved i kærlighed til sin næste at bekæmpe kristendommen, i den daglige omvendelse til loven, og han er derved retfærdig i justitia humana. Men han ser i virkeligheden, ligesom jøderne ved Sinai, kun Moses åsyn som bag et slør. Pagtens ark med lovens tavler er skjult bag templets forhæng, og da Gud river sløret væk fra Moses åsyn, og flænger forhænget ind til det allerhelligste, slynges Saulus til jorden som en død, således som enhver der ser Pagtens ark nødvendigvis må dø, enten -der hvor ånden er- til evig salighed eller -der hvor hjertet forhærdes- til evig fortabelse.⁹ Saulus dør ved at se Guds lov utilsløret, men Paulus genopstår ved Jesu ord: "Men stå op og gå ind til byen, så skal det blive sagt dig, hvad du bør gøre."¹⁰

I den tredje af Lukas' fortællinger om Pauli omvendelse ved Damaskus siger Jesus til ham: "Det bliver strengt for dig at kæmpe mod brodden!"¹¹ Brodden er jernspidsen af kvægdriverens kæp. Jo mere kvæget kæmper imod, jo mere lider det. Vel er det loven der har drevet Saulus frem, men han har ikke villet drives hele vejen, og derfor er han nu blevet spiddet af den, således at kun Guds nåde kan frelse ham. Ikke for at fjerne lovens brod, men for at han i lydighed kan lade sig drive helt frem til lovens opfyldelse i det kødelige menneskes korsfæstelse ved dåben til døden.

Paulus døbes i Damaskus, og samtidig får han sit syn igen, idet han nu kan se loven utilsløret uden at forfærdes, og han kan nu forkynde, at kun ved, i den sande fulde omvendelse til det første bud at dø på korset med Kristus, er det muligt at overholde det fjerde bud og elske sin næste, ære fader, øvrighed, folk og fædreland. Kun ved først i troen at hade sin fader og moder, kan man elske dem på ret vis.

Men det anstændige lovtro menneske, der ikke omvendes ved vand og helligånd, vil naturligvis fortsat se det som sin hellige pligt, at bekæmpe evangeliet for at værne om loven og det fjerde bud, hvadenten han så er jøde eller hedning. Det er umuligt ikke at sympatisere med de romere, der af kærlighed til fædrelande, så det som deres helligste pligt, at forsvare imperiet mod den kristendom, de med rette fandt undergravende for rigets enhed, og det var således fuldt logisk, i denne krisesituation, at kræve omvendelse til det fjerde bud, ved at forlange tilbedelse af kejserens billede.

De kristne, som, i overholdelse af det fjerde, bud ønsker at give kejserens hvad kejserens er, må nødvendigvis afvise kravet, når kejseren -ved ikke at anerkende at

---

⁸ Luk 14,26

⁹ 2. kor 3,12-18

¹⁰ Acta 9,6

¹¹ Acta 26, 14

han aldeles ingen magt har der ikke er givet ham ovenfra og at imperiet derfor aldeles ikke er i kejserens eller militærets hånd, men først og sidst i Guds- ønsker hvad Guds er. De kristne må derfor påtage sig martyrdøden, ikke for derved at opnå noget, men fordi den der hører Guds Ord slet ikke kan lade være med, at gøre sin himmelske faders vilje. Fordi martyrerne i daglig omvendelse til Jesus Kristus er trældbundne til deres himmelske fader, er de fuldstændig frie i forhold til denne verdens magter, og går glade i døden fordi de, netop ved på denne vis at gå i den lidende menneskesøns fodspor ind i døden, definitivt vender sig bort fra denne verdens fyrste, og kommer hjem til deres sande himmelske fædreland.

Forfølgelserne er et sandt udtryk for Guds nåde ved at de driver gudsfolket til alene at sætte sin lid til Gud, og ligesom Jøderne i ørkenen, som det vandrende pilgrimsfolk, blev et eksempel for såvel deres egne efterkommere som for alle folkeslagene, således er også oldkirkens martyrmændigheder, med den altid nærværende bevidsthed om at denne verdens fyrste allerede er overvundet på Golgata, at gudsriget allerede er brudt igennem ved Jesus opstandelse og at vi derfor nu lever i de allersidste tider og kan forvente Jesu genkomst hvert øjeblik, det stadige eksempel for senere kristne slægters liv.

Men vi mennesker vil jo helst have begge dele, vi vil helst have såvel jordisk som himmelsk fred, og derfor er det ikke Pauli eller martyrerne omvendelse, der er blevet den kristne idealomvendelse, men derimod Augustins, således som han beskriver den i *Confessiones*: Hans mor Monnica var en from kristen, og da Augustin som 33-årig blev døbt, da var dåben en tilbagevenden til hans mødrene tro, således at hans omvendelsesberetning kan munde ud i den storslåede scene ved et havevindue i Ostia, hvor den fortabte søn på én gang genforenes med sin jordiske moder og sin himmelske fader.¹² Og det er naturligvis smukt og godt, ligesom det var en salig himmelsk gave, at Gud lod Jerusalems og Imperiets undergang blive til en velsignelse for os nordlige folkeslag, og af os skabte nye pagtsfolk af døbte kristne mennesker. Det er jo en Guds velsignelse at leve i et folk hvor der ikke nødvendigvis er en modsætning mellem at tjene Kejseren og at tjene Gud.

Men hvor Gud i sin nåde ikke længere tugter sine udvalgte folk med stadige forfølgelser, og derved driver dem til omvendelse, dér vandrer disse folk under den samme djævelske fristelse som den gamle pagts folk. Fristelsen til at lade dåbens omvendelse blive til en skat der er i vor besiddelse, til at gøre dåbens nåde til en tilstand i stedet for en begivenhed, til noget vi kan tage udgangspunkt i, i stedet for at være det vi uafsladeligt skal vende os om til, på samme måde som jøderne gjorde deres omskærelse til en fortjeneste der gav dem særlige fordele. Men dåben kan aldrig blive en sådan skat. Dåbens nåde kan, for et kristent menneske, aldrig, i denne forstand, være et udgangspunkt, dåben kan kun være det som han, i den daglige anger og bod, vender tilbage til, når han knuses under loven krav.

Dåbens nåde modtages, som mannaen i ørkenen, som en daglig gave for den hungrende. Hvis den gemmes til dagen efter, bliver den muggen og uspiselig, den bliver til en forbandelse i stedet for en velsignelse. I Bibelen tales der aldrig om omvendelsen som en kendsgerning, der tales kun om omvendelse som det der sker, når Gud i sin nåde lader sine udvalgte skue loven uden slør, og derved udsletter det kødelige menneske og lader det åndelige opstå.

Derfor skal den profetiske doms- og omvendelsesforkyndelse lyde endnu stærkere for den nye pagts folk end den lød i Israel, der skal forkyndes i såvel kirken som i folket:

I øgleunger! hvem gav jer den tanke at kunne fly fra den kommende vrede? Så bær da frugt som er omvendelsen værdig, og bild jer ikke ind at I kan sige ved jer

---

¹² *Confessiones* 9. bog

selv: "Vi har Abraham til Fader"; thi jeg siger jer, at Gud kan opvække Abraham børn af stenene der! Øksen ligger allerede ved roden af træerne; så skal da hvert træ der ikke bærer god frugt, hugges om og kastes i ilden. [...]

Sin kasteskovl har han i hånden; og han skal gennemrense sin lo og samle sin hvede i lade; men avnerne skal han opbrænde med uudslukkelig ild.¹³

Således lyder omvendelsesforkyndelsen også for den nye pagts folk, når det uafsladeligt bilder sig ind, at det kan opnå sikkerhed og fly fra den kommende vrede. Besindelse på evangeliet vil altid være en besindelse på lovens omvendelsesforkyndelse i dens fulde radikalitet, og således startede f.eks. opgøret med papismen også med et kald til omvendelse på døren til slotskirken i Wittenberg:

Da vor Herre og Mester Jesus Kristus sagde: Gør Bod osv. var det hans vilje, at den troendes hele liv skulle være en bod.¹⁴

I denne, den første af de 95 teser der som bekendt satte den halve verden i brand, er hele Luthers anliggende indeholdt, og hans mange opgør gjaldt ethvert forsøg på at mindske alvoren i Guds omvendelseskrav til den faldne slægt, hvadenten det så drejede sig om papismens gerningsretfærdighed eller anti-nomismens 'glade' lov- og bodsfrie kristendom.

Max Weber har derfor om Luther sagt, at han langtfra at afskaffe klostrene, ønskede at gøre hele verden til et kloster og alle kristenliv til munkeliv. Og det kan såmænd udmærket siges at være rigtigt i positiv forstand, så sandt som Luther atter rev sløret bort fra Moses åsyn, og derved atter fremviste loven og omvendelseskravet i deres fulde radikalitet. Og omvendelsen er for Luther ikke et eller andet teoretisk postulat, den er den konkrete vilje til at lyde Guds lov, og den deraf følgende henflyen til nåden, således som han skriver i "Om et kristenmenneskes Frihed":

Når nu mennesket har lært sin uformuenhed at kende af budene og har fornemmet, at han ængstes for hvorledes han skal opfylde budet, eftersom budet skal opfyldes eller han selv fordømmes, så er han nu på rette vis ydmyget og tilintetgjort i sine egne øjne og finder hos sig selv intet hvorved han kan blive from. Så er det, det andet ord træder til, Guds forjættelse og tilsagn, og siger: vil du opfylde alle bud, blive dit onde begær og din synd kvit, som budene fordrer og forlanger, se da -tro på Kristus, i hvem jeg tilsiger dig al nåde, retfærdighed, fred og frihed. Tror du, så har du, og tror du ikke, så har du ikke.¹⁵

Når der forkyndes nåde, nåde, så er der ingen nåde, men når der forkyndes lov, lov, så er der ingen lov. Men som altid når evangeliet forkyndes klart, så farer Djævelen straks frem og bruger de samme ord til at gøre menneskene sikre. Han gør Guds dom til et livsbekræftende ord for det kødelige menneske. Den nåde, retfærdighed, fred og frihed, som for Luther var en salig trøst modtaget på afgrundens rand, den blev allerede i samtiden, men da især i eftertiden, forstået som udgangspunktet for en kalkulation.

De har fundet en ny metode, nemlig at man først skal prædike nåden, derefter vredens åbenbarelse, for at man slet ikke skal høre eller udtale ordet lov. Det er et net påfund, som de synes godt om.[...] Men de ser ikke at Paulus netop gør det stik modsatte. Han begynder med netop først at vise, hvorledes Guds vrede

---

¹³ Luk 3,7-17

¹⁴ De 95 teser, tese 1

¹⁵ Om et kristenmenneskes frihed (for det niende)

åbenbares fra himlen, og han gør hele slægten til syndere, som er skyldige for Gud.¹⁶

Luthers tale om et kristenmenneskes frihed, den frihed som modtages når mennesket er helt og aldeles knust under loven, og som derved giver mennesket mulighed for, i daglig anger og bod, bestandig at omvende sig til lovens krav uden at fortvivle, gøres til en blankocheck for mennesket, en forsikring om at Gud ikke stiller krav. Luthers tale om lov og evangelium, som de to der aldrig må sammenblandes men heller aldrig adskilles, forvrænges til at være en rangordning, hvor loven reduceres til et lille appendiks, og dobbeltheden 'lov og evangelium' vendes om til sin djævelske modsætning, ved i stedet at komme til at hedde 'evangelium og lov', og så er der enten ikke længere brug for omvendelse, eller omvendelsesforkyndelsen gøres til en sofistisk ligegyldighed, hvor det på forhånd forsikres, at Gud allerede har gjort alt det vi burde gøre. Men evangeliets glæde og frihed kan kun høres af -og give mening for- det menneske der allerede er spiddet af lovens drivkæp. Det gælder stadig, at forbandelsen er nådens ansigt blandt syndere. Også forkyndelsen af Kristi lidelser, der jo åbenbarer Guds vrede over synden, kan kun lyde dér hvor hjerterne samtidig knuses af loven, og derfor i den dybeste anger kan trøstes med evangeliet om, at Guds vrede over synden, på korset er blevet udgydt over Hans egen søn.

Derfor beder jeg Eder, min kære Hr. Doktor, at I som hidtil bliver i den rene lære og prædiker, at man skal og må tilskynde syndere til omvendelse ikke alene ved den søde nåde og Kristi lidelser, ved ordet om, at han er død for os, men også ved lovens skræk. Thi det passer ikke, hvad de hævder, at man blot skal prædike omvendelse på én eneste måde, nemlig ved at forkynde at Kristus har lidt for os.[...] Men man skal netop bruge alle veje i sin prædiken, både Guds trusler og forjættelser, hans straf og hans hjælp, og hvad man ellers kan, for at vi må blive hjulpe til omvendelse, dvs. til erkendelse af vore synder og af loven ved alle skriftens eksempler, således som det sker ved profeter og apostle og hos Skt. Paulus i Rom 2,4: "Ved du ikke at Guds godhed tilskynder dig til omvendelse."¹⁷

Følgen af -eller måske forudsætningen for- nutidens fuldstændige forvrængning af Bibelens lov- og omvendelsesforkyndelse, er det naturalistiske menneskesyn, og det deraf følgende historisk-relativistiske lovsyn som vi i vore dage kender bl.a. fra såkaldte tidehvervsgrundtvigianske fraser i P.G. Lindhardt-stil, såsom at ethvert menneske og enhver tid er lige meget synder over for Gud og derfor i lige høj grad fattes omvendelse, at de ti bud kun er jødernes lov, at vi alle dyrker de samme afguder, at der ikke findes noget før og efter som kristen osv. osv.

Men en sådan tale er, når den lyder uden for en ganske bestemt polemisk sammenhæng, fuldstændig fremmed for såvel Bibelen som for Luther. Mennesket er ikke ved syndefaldet blevet forvandlet til et dyr eller et samvittighedsfrit nydelsesvæsen, således som det vel nærmest forudsættes af megen moderne forkyndelse, der tror at den derved holder fast i et ægte Luthersk arvesyndslære.

Nej, mennesket vedbliver at være menneske, også efter syndefaldet, mennesket har Guds Lov skrevet i sit hjerte, og derfor er det skyldigt. Og Guds Lov er ikke et abstrakt tegn i en ligning, Guds Lov er ganske bogstaveligt de ti bud. Når Luther kalder Sakserspejlet for tyskernes moselov, så er det fordi han ser Sakserspejlet som en tysk variation over Guds uforanderlige lov, som vi kender den i de ti bud, på samme måde som Moseloven var det for jøderne. Men det betyder ikke, at enhver lov eller moral kan være dette folks Moselov.

---

¹⁶ Brev til Casper Güttel

¹⁷ ibid

Indholdet i de ti bud er evigt og uforanderligt, og indskrevet i ethvert menneskes hjerte.¹⁸ Derfor kan der, skriver Luther, findes ædle hedninger og tyrkere, ja selv papister og jøder, som, omend de, hvis de ikke lader budene drive til omvendelse, skal fortabes i evigheden, er retfærdige i justitia humana. Og derfor kan intet menneske, der bevidst bryder et af de ti bud, f.eks. det sjette, samtidig kalde sig kristen, eller tro at han er under Guds nåde.

Nej, han er fordømt til helvede, indtil han atter omvender sig af sit ganske hjerte, således som David var det, indtil han af et oprigtigt hjerte angrede sin synd med Urias hustru. Gud elsker syndere, men hans kærlighed bærer kun frugt i den synder som han lader blive omvendt. Vel er man som kristen politisk ateist, forstået således, at mennesket ikke frelses i det folkelige, men det må altid samtidig understreges, at mennesket kan gå evigt fortabt i det folkelige.

I 1544 havde en præst i en tolkning af 1. Johannesbrev brugt Luthers prædestinationslære til at hævde, at et menneske der er udvalgt til frelse ikke kan miste Helligånden, men Luther svarede, at det aldeles ikke var det talen om prædestination eller dåbens nåde skulle bruges til. Han skriver:

Når man taler om forskellen på de synder der bliver i de hellige i dette liv, skal man ikke rette blikket på den skjulte udvælgelse eller prædestination, som man kalder det. Sådantale bringer kun tvivl, sikkerhed eller modløshed.[...]

For dersom et menneske synder mod sin samvittighed, det vil sige, dersom han bevidst og med vilje handler mod Gud, som f.eks. ægteskabsbrud [...]så er han, så længe han fastholder denne vilje, uden anger og tro og behager ikke Gud. Sådanne synder og hellighed består ikke sammen. Her skal man ikke komme ind på Guds forudbestemmelse, men forkynde Guds vrede, som er åbenbaret i hans ord.¹⁹

Luther fandt det, på sine gamle dage, ofte nødvendigt at bede Gud om forladelse for at have forårsaget reformationen, idet han forudså, at den anti-nomistiske ild han ufrivilligt selv havde pustet til, efterhånden kunne blive langt farligere end papismen selv nogensinde havde været. Og det fik han jo ret i. På samme måde kan nutidens anti-pietisme siges at have forvoldt meget mere skade end pietismen selv gjorde. Pietismens værste vranglære var forkyndelsen af en falsk frelsesvished for de få gennem psykologiske gerninger, hvilket viser, at den slet ikke fattede radikaliteten i Jesu synds- og omvendelsesforkyndelse, men denne vranglære er af anti-pietisterne enten blevet erstattet af en endnu mere falsk frelsesvished for de mange, hvorved de har overhalet såvel papismen som pietismen indenom, eller med slet at ret at gøre ordet frelse semantisk tomt gennem præsentisk-eksistentielle sofisterier.

Helt modsat denne 'glade' lov-frie kristendom -der hverken er 'glad' eller lovfri idet den trælinder mennesket under denne verdens magter og dets egne indre muligheder, og derfor fører til den dybeste fortvivlelse- skriver Luther følgende om den der, i 'glad' tiltro sin dåbs nåde, ikke holder det andet bud, og som derfor ikke hver dag siger sin katekismus og ikke går i kirke mindst hver søndag:

Den, der nu er ligeglad med dette [...] ved jeg ikke hvad jeg skal stille op med [...] lad den der foragter det [...] blive ved med at være det fede svin han er, indtil den dag, da Gud vil slagte ham og tilberede Djævelen en steg i den evige ild i helvede. For det kan ikke være et godt menneske eller en menneskelig synd, men det må være djævelens forhærdelse, der i den grad kan foragte det, som Gud selv har bestemt plads og sted, personer, tid og dage til.²⁰

¹⁸ Den Store Katekismus, tredje trosartikel.

¹⁹ Betænkning om synd frafald og omvendelse(sammen med Melanchton og Bugenhagen) 1544

²⁰ Om det kristne livs hovedsag. 1532

Den bevidste hykler bliver naturligvis ikke frelst af at gå i kirke, men der hvor der ikke holdes gudstjeneste kan Guds ånd umuligt være, thi Helligånden har altid menighedsgudstjeneste, bøn og bibellæsning som synlige tegn hos sine udvalgte. Hykleren bliver ikke frelst af at gå i kirke, men den der ikke går i kirke hver søndag, han må, ifølge Luther, nødvendigvis være fortabt, indtil han omvender sig og lever i daglig tilbedelse og lytten til Guds ord. Det af Gud udvalgte menneske kan slet ikke undvære at gå i kirke, og enhver der tvivler om sin frelse, kan følgelig også trøste sig med det ydre tegn, nemlig at det at han sidder i kirken og hører Guds Ord, er et tegn på at han har Guds miskundhed.

Hvis 5 mennesker strandede på en øde ø, så vil de, hvis de er under Guds nåde, straks vælge en af deres midte til at forestå gudstjeneste med prædiken og sakramentsforvaltning. Hvis dette ikke sker, så kan det, ifølge Luther, kun være et tegn på, at de er under djævelens forhærdelse og skal gå evigt fortabt. Men omvendelsen er altid mulig, og derfor kan en kristen omvendelsesforkyndelse aldrig beskyldes for at virke fordømmende, thi enten tror man ikke på det der bliver sagt, og mener derfor at man går ram forbi og kan være ligeglad, eller så tror man på Jesu råb til omvendelse og har derved åbnet sine ører og øjne for frelsen i Jesu blod, og så fortæller evangeliet, at man intet har at frygte men allerede er under Guds nåde i Jesus Kristus.

Ethvert kristent menneske skal leve i daglig anger og bod, men ligesom Paulus vedblev også Luther at skelne mellem de ståendes og de faldnes omvendelse. Man kan ikke frelses af sine gerninger, men frelsen er aldrig der hvor et menneske bevidst overtræder et af de ti bud, og f.eks. bevidst undlader at høre kirkeklokkernes kalden. David var, så længe han bedrev hor med Urias hustru, uden Guds nåde og helt og aldeles i djævelens vold, først da han angrede sin synd og omvendte sig, fandt han atter nåde for Gud.

Naturligvis findes der også forskellige grader af synd, og naturligvis er en epikuræer, som Luther skriver, en langt større synder end tyrkere, jøder og papister. Og derfor skal der naturligvis ikke forkyndes lovfrihed og dåbsnåde ind i en tid som vor, der så åbenlyst har fornægtet samvittigheden klare tale, og dyrker lovfri epikuræisk livsnydelse og selvrealisering. At forkynde at alle mennesker er lige meget syndere for Gud, og at vi alle fattes nåde, kan, af en epikuræisk tid, der har gjort Gud til et princip, og som nægter høre samvittigheden røst, kun forstås som en lettere forkvaklet omvej til at sige, at alle mennesker er lige gode, og at vi derfor slet ikke har brug for Guds nåde, og ikke behøver at omvende os.

Det er såmænd nok også grunden til, at denne tale i dag hovedsagelig findes meningsfuld af præster. Præster er jo forpligtede til, at tale om synd og omvendelse, men når denne tales gøres spekulativt dialektisk, således at der kun tales om arvesynd og om at vi alle blev omvendte på Golgata, så får præsten jo mulighed for på én gang at forkynde det 'forargende budskab' og bruge alle de rigtige kristelige ord og samtidig stryge tidsånden med hårene og 'være jorden tro' og 'solidarisk med sin næste' ved at dyrke den samme guldkalv som alle andre i denne hedenske tid. Man skal ikke bekymre sig på Guds vegne, siger præsten, slår ud med armene og bekender: Også jeg tror at det var Baal der førte os ud af Ægypten, men vi er jo alle syndere, og netop dem elsker Gud. Vi er alle gæs, og en gås kan ikke forspilde sit liv, den kan kun være mere eller mindre heldig.

Men det er naturligvis gudløs tale. Enhver der har hørt Guds Ord må nødvendigvis i allerhøjeste grad bekymre sig på Guds vegne, dvs. bekymre sig om sin egen og sin næstes frelse, og han må i allerhøjeste grad frygte Guds straf, ikke kun over sig selv men over hele det gudløse folk. Til den der ikke bekymrer sig skal det for ham allerfrygteligste ord lyde: "Du er udødelig".

Det vil jeg nu illustrere med en eksempelfortælling fra en tid som på mange måder kan betragtes som de nye pagtsfolks guldalder, ligesom Davidstiden var det for den

gamle pagts folk. Et tid hvor Gud, med nød og undergangstrusler, i sandhed tugtede sine udvalgte for deres grove synder, men også en tid hvor Guds tugtelse blev forstået i lyset af Pauli ord: “Ved [du] ikke at Guds godhed leder dig til omvendelse?”²¹:

Den 9. januar 1644 overskred den øverstbefalende for de svenske styrker i Tyskland, Lennart Torstensson, grænsen fra hertugdømmerne, og Nørrejylland, der knap var kommet sig over Wallensteins hærgen 15 år tidligere, blev atter sat i brand. De svage danske tropper blev hurtigt nedkæmpede, og Torstenssons vandt i løbet af kort tid kontrollen med hele Jylland, samtidig med at det meste af Skåne blev besat.

Christian d. 4. forsøgte at sprede krigen og binde svenskerne på hjemmefronten ved at angribe Gøteborg, men Torstensson fik overtalt Hollænderne til at sende en flådeeskadre af sted for at sikre fremrykningen til Fyn og Sjælland. Kongen måtte derfor ophæve belejringen af Gøteborg, lette anker og runde Skagen for at møde fjenden, inden han kom ind i danske farvande og kunne få hjælp fra den svenske flåde. Den 16. maj fremtvang Kongen en stor træfning i List Dyb mellem Sild og Rømø, hvor den Hollandske flåde blev spredt og i de følgende uger næsten helt tilintetgjort. Den 22. juni kl. 3 om morgenen kom flåden tilbage til København. D. 23. samles rigsrådet, og kongen overlader tronfølgeren krone og scepter. Den 25. modtager han den hellige nadver, og efter 4 dages klargøring gik han den 26. juni 1644 om aftenen ombord på Trefoldigheden, parat til med 39 skibe at angribe den svenske flåde der nu var på vej for at sikre øernes besættelse og måske Danmarks fuldstændige udslettelse.

Stemningen i København blev i et brev af den franske gesandt , de la Thuillierie beskrevet således:

“Udfaldet af det forestående søslag holder alle i spændt forventning; taber de svenske må de forlade Holsten, sejrer de er dette rige i en meget slet forfatning. Både Kongen af Danmark og hans rigshofmester har sagt til mig, at deres frelse eller undergang beror på dette slag.”

Som en god kristen fyrste véd Christian d. 4. naturligvis, at Danmarks skæbne først og sidst er i Guds hånd. Han beordrer, at der i landets kirker skal holdes endnu flere bods og bedegudstjenester end sædvanligt, på samme måde som Luther under Tyrkerfaren sendte breve til alle evangeliske præster om, at bodsgudstjenester var langt vigtigere end soldater, hvis tyrkerfaren skulle afværges. Kongen udsteder bl.a. følgende befaling om den rette fromme mandstugt på kronens skibe:

“Først og før al ting skal enhver frygte den allerhøjeste Gud, gjerne høre Guds ords læsning og aften og morgen sig lade finde til chorom og bede Gud om nåde, at Gud allermægtigste vilde bemeldte skib og folk [...] frem og tilbage ledsage og bevare”[...] “Ingen skal sværge eller bande, bespotte eller skændes om bord. Den, der gør det, straffes til masten.”

Dårlige vindforhold forhindrer imidlertid flådens afsejling, og risikoen for at de fjendtlige tropper når at komme over bælteerne er overhængende.

Christian d. 4. lader det ugunstige vejr være et vink om, at der er noget der skal bringes i orden før Gud vil lade flåden sejle, og da han véd, at der ikke er noget der i højere grad fremkalder Guds vrede over såvel fyrste som undersåtter, end djævelsk vranglære midt i hans udvalgte folk, mindes han en sag om et kryptocalvinistisk kætteri som endnu ikke var afgjort.

En præst fra Jylland, Jørgen Lauridsen Friis, havde i mere end et halvt år siddet i blåtårn, anklaget for, med falsk begrundelse i Luther, at benægte at der af et døbt

---

²¹ Rom 2,4. Det smukkeste udtryk for denne tidsånd findes som bekendt i Leonora Christines “Jammersminde”.

kristent menneske fortsat kræves anger og bod.²² Anklagen var sandsynligvis uberettiget, men kongen havde, af Sjællands Biskop og tidens toneangivende teolog, Jesper Brochman, fået sagen fremlagt således, at han måtte tro på, at Lauridsen Friis havde benægtet at et allerede omvendt menneske kan falde fra nåden, og at der derfor ikke bør forkyndes omvendelse efter dåben. Da dette jo er i klar strid med såvel den hellige skrift som med Confessio Augustana, havde en kommissionsdomstol anbefalet landsforvisning, men Christian d. 4. fandt, hvis anklagen var berettiget, en sådan straf for mild, og havde allerede i november 1643 skrevet til Corfits Ulfeldt:

“Efterdi han ikke alene haver med sin tunge bespottet Gud i himlen og forarget menigheden, men også givet mange tusinde mennesker anledning til at forspilde deres evige velfærd,[...] da formener jeg at bøddelen bør skære hans tunge af hans hals, ut tollatur malum ex Israell.” [...]

“Jeg fornemmer vel at der findes sådanne som mener at han blot skal landsforvises. Men min mening er langt anderledes, thi jeg mener fuldt og fast at hvis han ikke exemplariter bliver straffet, da vil vor herre straffe både Herre og knægt. “

Kongen skubber flere gange på for at få dommen effektueret, men får ikke sin vilje igennem. Nu, d. 26. juni 1644, mens hans ombord på Trefoldigheden venter på at forsynet skal lade vinden slå om, så han kan nå frem til bælteerne i tide til at afværge Danmarks undergang, finder han det afgørende for Danmarks skæbne, at sagen bliver afsluttet, og han skriver endnu engang til Corfits Ulfeldt:

“Eftersom dig bekendt er, at den pønitenforagter endnu sidder på det blå tårn af årsag, at man har haft andet at tænke på end den skeelm, da endog der findes de, som formener at hand med den straf, han haver udstanden, skulle slippe, da efterdi jeg er ganske i den mening, at jeg ikke, uden Gud i himlens store fortørnelse kan lade sligt ske, da befaler jeg, at denne skelm bliver smedet i jern hos en af de svenske som mindst dur iblandt alle de svenske fanger som findes på holmen.”

Lauridsen Friis havde, ved at bestride nødvendigheden af anger og bod, brudt sin ed. Det samme havde de svenskere, som, uden krigserklæring og i strid med alle pagter, havde indledt krigen, og da Christian d. 4 ikke kan få sit ønske om tungeudrivning gennem bureaukratiet, men som verdslig øvrighed ikke desto mindre har pligt til at straffe overtrædelse af det andet bud, hvorunder gudsbespottelse, vranglære og mened hører, finder han det passende at smede præsten i jern og lænke ham sammen med en svensk meneder af værste slags.²³

Ordren bliver straks udført, vinden vender og Flåden når frem i tide. På Koberger Heide mellem Fehmern og Kiel Fjord står d. 1. juli det afgørende slag, hvor den 67-årige konge pådrager sig tretten sår i hovedet, bliver blind på det ene øje og mister et øre, men rejser sig og kæmper videre i røg og damp. Slaget ender med at den svenske flådes spærres inde i Kielerfjorden og senere flygter. Danmark kan for en kort stund ånde lettet op, inden Gud sender endnu værre ulykker over os for at tugte sit udvalgte folk til omvendelse.

Moralen i denne historie er klar, og ganske uafhængig af om Lauridsen Friis var skyldig eller ej, og ganske uafhængig af om man billiger tidens noget grove

---

²² Pastor emeritus Johannes Kibeck Jepsen, Skjern, har omfattende behandlet sagen om Lauridsen Friis. Afhandlingen, der inklusiv kildemateriale fylder seks ringbind, og hvorfra de følgende citater er hentet, er tilgængelig på præstehøjskolens bibliotek i Løgumkloster.

²³ Senere blev den Stakkels Lauridsen Friis ovenikøbet præst under svensk herredømme.

omgangsform og straffemetoder.²⁴ Vi møder her en konge og en tid som ikke anser Gud for at være et filosofisk princip, et teoretiske udgangspunkt for en eksistentiel livsanskuelse eller den pensionerede igangsætter af mennesket frigørelse fra religionens slaveri, men som tror på en levende Gud, der i skriften har åbenbaret sig som den der har verden i sin hånd, som uophørligt handler med sin skabning, og som lader alle verdens begivenheder være et råb til omvendelse for den faldne slægt.

At der kan findes andre forklaringer på de skiftende vindforhold, samt at Svenskerne måske tolker vejrets luner anderledes, ændrer naturligvis ikke ved, at enhver der tror på en almægtig handlende Gud, nødvendigvis må tolke såvel medgang som modgang som udtryk for den Guds godhed der kalder til omvendelse. Dvs. som tugtelse til såvel personlig bod som til at være sit ansvar i kald og stand -f.eks. som øvrighed- bevidst.

Som enhver sand kristen øvrighed ser Christian d. 4 sin egen og folkets historie i lyset af Israel historie, og han véd fra denne, at Gud ikke tåler vranglære i sit udvalgte folk, men tværtimod, når denne ikke stoppes, vil straffe såvel "Herre som Knægt".

Man kunne hævde, at Kongen først skulle angre sin egen synd, hvilket naturligvis er rigtigt, men et sådant argument må ikke bruges til at flygte fra sit ansvar som øvrighed, lige så lidt som forældre må bruge deres egen syndighed som undskyldning for ikke at opdrage deres børn, eller lige så lidt som jeg som præst må bruge min egen usselhed som undskyldning for ikke at forkynde omvendelse og bod for min menighed.

Det er ikke Lauridsen Friis tro der straffes, han straffes for, som åndelig øvrighed i sit sogn, at have misbrugt sit embede til, som det hedder, at have "givet mange tusinde mennesker anledning til at forspilde deres evige velfærd". Enhver forkyndelse i disse sidste tider hvor gudsriget veer synes kraftigere end nogen sinde, handler jo om, med såvel trusler som løfter, at drive så mange som muligt til i daglig anger og omvendelse, at modtage evangeliet i tro og derved undslippe den evige pinsel. I 1600-tallet havde man jo endnu ikke formået, at gøre himmel og helvede til ligegyldige og harmløse størrelser ved hjælp at ateistiske spidsfindigheder, såsom at det kristne håb er et eksistentielt forstået opstandelseshåb og ikke et fremtidshåb. Den slags sofisterier er ikke blot i modstrid med såvel skriften som hele den kirkelige tradition, de gør også enhver præsentisk eksistentiel forståelse meningsløs. Dommen kan kun være eksistentiel virkelighed nu, fordi den skal være synlig virkelighed ved tidernes ende hvor fortabelsens æt skal fortabes "ut sine fine crucientur", som det hedder i Confessio Augustana.²⁵

Christian d. 4 kunne, som nævnt, også have fundet hjemmel hos Luther, der jo f.eks. mente, at Tyrkerføren og bondekrigen var Guds velfortjente straf over en øvrighed der ikke tog vare på evangeliets rette forkyndelse, og som skrev, at bøndernes værste forbrydelse var, at de med deres falske forkyndelse forårsagede, at tusinder andre som hørte den ville ende i helvedes evige ild. Derfor skal kættere der åbent forfører andre til kætteri, bringes til tavshed ved landsforvisning, og hvis de supplerer deres kætteri med åbent oprør, skal de i næstekærlighedens navn, skånselsløst bekæmpes. Enhver der dør i denne kamp er en ægte martyr, og gør sig ved sin død for sagen fortjent til den evige salighed, skriver Luther i skriftet mod de morderiske bønder. Hvis fyrsten derimod forsømmer denne pligt skal han brændes i helvede. "Så mærkelige tider er det nu", skriver Luther, "at en fyrste bedre kan gøre sig fortjent til himmelen ved hjælp af blodsudgydelse end andre ved hjælp af bønner!"

Nu opfordrede Lauridsen Friis jo ikke til voldeligt oprør, og skulle Christian d. 4 følge Luther bogstaveligt, så burde han vel derfor nøjes med landsforvisning, hvad han

---

²⁴ Når man betragter datidens brutalitet, bør man dog huske på, at vi her befinder os i en kristen tid hvor man lægger mere vægt den evige frelse end på det korte pilgrimsliv på jorden, og derfor f.eks. ikke anser den smertefrie dødsstraf som noget særligt afskrækkende. Man ville formentlig også frygte vor tids åndelige genopdragelsesanstalter langt mere end den fysiske tortur.

²⁵ Artikel 17: For at pines uden ende.

da også overvejer, og i øvrigt gennemfører året efter, men i første omgang afviser med den begrundelse, at kætteren jo derved, med sin benægtelse af bodens nødvendighed, kan føre tusinder af uskyldige i andre lande med sig ind i helvede.

Det er dog ikke dette jeg her vil fremhæve, men den helt grundlæggende gudsforhold, som næsten alle i denne troens tidsalder har til fælles, og som er udgangspunkt for hvert bogstav i Bibelen og al historisk kristendom: Så sandt som Gud er en levende og handlende Gud, så er ikke blot den evige frelse, men også folkets jordiske skæbne som en selvfølge afhængig af, at den rette forkyndelse finder sted i landets kirker. Kongen har derfor, både som en god næstekærlig gerning, og af frygt for sin evige salighed, pligt til at bekymre sig om befolkningens frelse, ved at bekæmpe det kætteri der giver folket falsk tryghed, ligesom præsten i sin forkyndelse naturligvis har pligt til at trodse Kongen, hvis han finder at Kongen er på afveje. At ingen kan blive frelst uden at høre den rette forkyndelse, og derved have den rette tro, er en selvfølge, også for Lauridsen Friis, der kunne have fået ære, rigdom og embede blot ved at sige undskyld, men som alligevel stædigt fastholdt sin lære. Ligesom enhver anden kristen, anser Lauridsen Friis naturligvis den evige salighed som vigtigere end den fysiske ormesæks skæbne under denne korte jordiske pilgrimsvandring.

Naturligvis har såvel Luther som Lauridsen Friis og Christian d. 4 ret i, at Gud såvel nu som ved den endelige dom straffer det menneske og det folk som ikke i allerhøjeste grad bekymrer sig om frelsen, og som ikke hver dag, i bøn og pønitense, vender sig bort fra det kødelige menneske, og starter et nyt liv, og naturligvis skal der, i vor afkristnede tid, hvor vort fædreland til overmål rammes af Guds retfærdige straf for vor vantrø, og i forhold til hvilke truslerne i 1600-tallet er for ingenting at regne, naturligvis skal der i denne tid forkyndes omvendelse i god gammelkristelig forstand.

Nu er det måske ikke alle der opfatter denne tid, hvor Gud med Baalsmusik gør vore ører døve for evangeliet, hvor Han med forførende afgudsbilleder blænder vore øjne, hvor Han hælder smeltet guld i vore halse og forhærder vores hjerter så vi ikke føler Hans lov i vort indre, måske er det ikke alle der opfatter denne tid som en straffens tid. Måske er der ovenikøbet nogle som betragter denne tid som i særlig grad velsignelsesrig, og ser menneskets frigørelse fra Lovens og religionens slaveri som selve historiens mål, et mål der først endegyldigt nås når mennesket er blevet et samvittighedsfrit selvrealiserende dyr der kravler rundt i trætoppene og producerer økologisk afføring, således som en af vor tids nye religions profeter, Peter Høeg, detaljeret formaner os til i sin nyeste bog. Der findes sågar en såre udbredt teologisk retning, almindeligvis kaldet sækulariseringsteologi eller kulturteologi, som ser denne Pinocchio'ske frigørelse som kristendommens særlige velsignelse til menneskeheden.

Ja, der er formentlig mange som, i gudløshedens dybe mørke og fortvivlelse, ikke kan se at Gud forfærdelige straf allerede er over hans udvalgte folk, og til dem skal der siges:

Vogt dig og lad dig ej bedrage. Thi om end straffen er skjult, er den dog vis, og udebliver ej.[...] Når Gud kommer for at straffe, så tager han uldne sokker på, at ingen skal høre ham. [...] Det gør da, at menneskene ikke alene blive sikre, men bliver endogså jo længer jo værre, hvilket man daglig ser. En horekarl, en ågerkarl, en tyv tænker, når han ikke ser straffen komme straks, at det har ingen nød. Men vogt dig, at du ikke lader dig forføre. Thi her hører du, at Gud vel holder inde med straffen, men derfor bliver den ikke ganske borte. Omvend dig derfor i tide. [...]

Thi jeg frygter, at vort fædreland bliver ikke længe fri for pest, krig, oprør, dyrtid og allehånde straf. Når da straffen er kommen, så vil man hyle og skribe, men da er det for silde.[...] Vores Herre er vel barmhjertig, langmodig og tålmodig, men dog vil han at vi skal omvende os og ej misbruge hans godhed og

tålmodighed, bedrer man sig ikke, men misbruger hans godhed og tålmodighed, så kommer straffen siden desto hårdere.[...]

Her kunne det falde en ind at spørge, hvorfor Gud tøver så længe med straffen. Hvorfor straffer han ikke straks? Svar: han gør det for at vise sin tålmodighed, og for at se om vi vil bedre os, og søge nåde. Thi dersom han straks skulle slå til med torden og lynild såsnart vi fortjente det, da blev ingen af os syv år gammel. Derfor holder han straffen tilbage, han vil give os tid og rum til at omvende os.²⁶

Naturligvis skal der med såvel løfter om evig salighed som med trussel om evig fortabelse forkyndes omvendelse midt i kristenheden.

Således som f.eks. Grundtvig også gjorde det:

Men var det nu altid nødvendigt at prædike omvendelse midt i Kristenheden, fordi ingenlunde alle var kristne i ånd og sandhed, hvormeget mere da i vor åbenbare hedningetid, da så mangfoldige af de døbte lade hånt både om troen og dåben, og da de fleste som ej gøre det, dog ligne verden så såre både i tale og gerning, at de visselig må vende om og vandre i et nyt levned, om de ej forgæves skal trøste sig ved velsignelsen, som er lyst over Abrahams sæd i Kristus Jesus, vor Frelser! Ak, aldrig gjordes der højere behov for at holde trindt i kristenheden en almindelig Bededag, en Bods og bedrings dag, og at udråbe døberens ord: Øksen ligger allerede ved stammernes rod, hvert træ, som ej bærer god frugt, afhugges nu brat og kastes på ilden, aldrig gjorde det højere behov; og hvem der da nu ej kan taale, der tales om en virkelig omvendelse af inderste hjerte, fordi vi jo ere kristne, sandelig, *han* i det mindste er ingen Kristen.[...]

O, sandelig, vi have da ikke mindre grund end den gamle døber til at råbe med profeten: vender om til Ham, fra hvem Israels Hus er vildt afveget.[...]

O, Venner! saa lader os da, hvad end verden siger, alvorlig vende Øje, sind og Tanker bort fra de mange Ting, som kun forvirre, til det ene nødvendige, som er vor fornyelse efter Hans billede som skabte os, Fornyelsen af det Gudsmenneske i os, som aldrig fødes i nogen, der ej vender om fra sine egne lysters veje, aldrig vokser i andre end dem der bestandig dræbe kødet med dets begæringer og leve i ånden! Og lad os, til bestyrkelse heri og til advarsel mod de os omlejrende og fristende vildfarelser, med Herren og Skriften for øje betænke den dybe Sandhed, at kun hvo der omvender sig, bliver nyskabt i Guds billede og vokser deri, kan blive salig.²⁷

---

²⁶ Luther: Huspostillen: 10. s. e. trinitatis

²⁷ Søndagsbogen